

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING & MUSEUM

Nr. 3 2011

EN NY TID FOR VORE MUSEER

Historie, der er vedkommende, tager udgangspunkt i det moderne menneskes interesser og problemer. Den kan, når den er bedst, skabe forståelse for sammenhængen mellem fortid og nutid og give os redskaber til at forstå vores kultur og samtid bedre. Det er med det udgangspunkt, at jeg går til opgaven som ny museumschef for Helsingør Kommunes Museer.

Det er med stor glæde, jeg har taget fat på arbejdet. Helsingør Kommunes Museer har potentiale og gode muligheder for også i fremtiden at få det moderne menneske i tale. Udstillingerne, som de står i dag på Helsingør Bymuseum, Skibsklarerergården, Værftsmuseet og Flynderupgård Museet, repræsenterer forskellige sider af Helsingør og omegns spændende historie. Museerne rummer fortællingen om livet, som det har udspillet sig på egnen i århundreder, om mødet mellem det lokale og det globale, om land, by, havn og industri. Mange historier er fortalt og fortalt godt af museets flittige medarbejdere gennem årene. Opgaven i den kommende tid vil blive at finde frem til, hvordan museerne kan genfortælle byens og egnens historie på nye og anderledes måder, sådan at museerne vedbliver at være udfordrende og relevante for såvel kommunens egne borgere, som udenbys gæster. Det er en særlig opgave for museerne at række ud mod de unge generationer. Museerne har tradition for at invitere institutioner og skoler indenfor til et møde med fortiden. Det er en stor og vigtig opgave. I arbejdet med genfortællingen af byens og egnens historie, vil tilbud til børn og unge få en særlig prioritet. Nytænkning forudsætter, at der kan afsættes tid og ressourcer ved siden af museernes daglige drift. I den kommende tid, er det derfor vigtigt, at få skabt gode og holdbare løsninger for bemanningen af museerne. Der anes et lys i horisonten. Jeg glæder mig til sammen med mine nye kollegaer, museumsforeningerne og museernes venner at komme i gang med arbejdet.

Maibrith Bager, august 2011

Forsidebilledet

Dithmers Gartneri var et yndet udflugtsmål i byen i første halvdel af 1900-årene. Gartneriets historie, der begynder med en lysthave, fortælles i artiklen de følgende sider.

FORENING & MUSEUM

Torben Bill-Jessen
Lars Bjørn Madsen (ansvh.)
Kenno Pedersen

Tryk: NoFo Print, Helsingør
Lay-out: Lars Bjørn Madsen 2011

Forening & Museum

er et medlemsblad for
Helsingør Museumsforening
og udkommer med 4 numre
om året i februar, maj,
august og november.

Stof til bladet indsendes til
(lbm64@helsingor.dk)
eller pr. brev til
Helsingør Bymuseum,
Hestemøllestræde 1,
3000 Helsingør,
tlf: 4928 1800.

Helsingør Museumsforening

Formand: Torben Bill-Jessen
Næstformand: Kenno Pedersen
Kasserer: Erling Svane
Sekretær: John Zilmer
Ingrid Dora Jarnbjør
Bent Jørgensen
Elisabeth Thorsen
Annelise Møller
Tom Sinding

Nye medlemmer

kan indmelde sig ved
henvendelse til
administrationen på
Helsingør Bymuseum
(Mai Larsen-Jensen)
Tlf: 4928 1800

Dithmers Gartneri

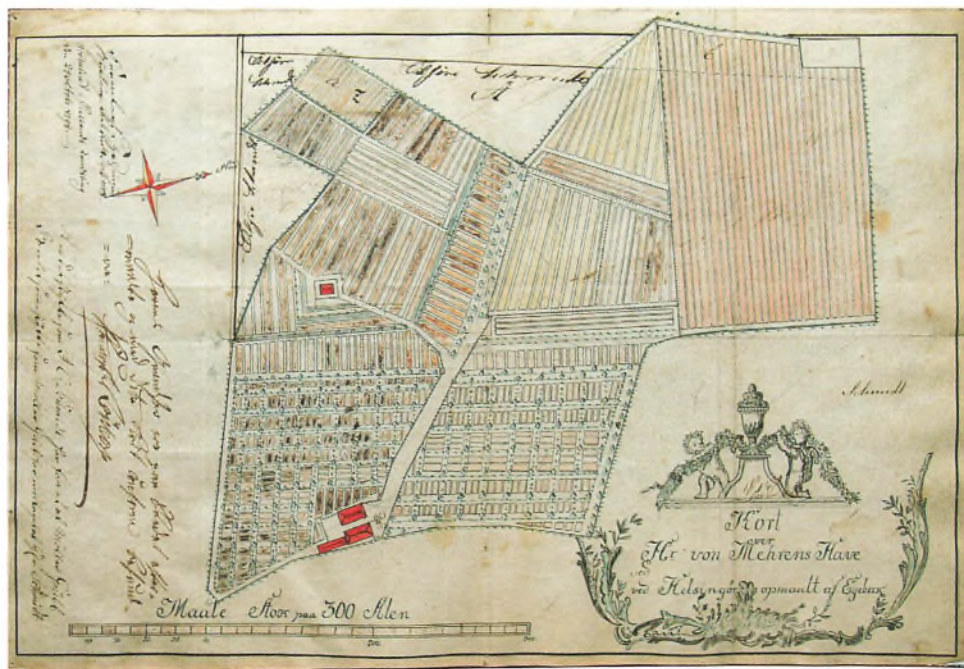
af Lars Bjørn Madsen

*I dette og de følgende numre af For-
ening & Museum vil vi søge at skil-
dre nogle af vor kommunes gamle
virksomheder. Vi begynder med det
store handelsgartneri, der lå på I.L.
Tvedesvej, hvor nu den sydøstlige del
af Helsingør Kirkegård findes.*

I slutningen af 1700-tallet tilhørte area-
let (matrikelnummer 43 af markjør-
derne), der i sin tid omsluttede Ny Kir-
kegaard på hjørnet af Nygade og Møl-
lebakken, den meget foretagsomme
engelskfødte købmand, John Diston.
Han havde anlagt en stor og prægtig
lysthavn på arealet, men han beholdt
den ikke i mange år, idet han omkring
1798 solgte haven til købmand Carl
von Mehren, der boede med sin unge
hustru, Maren Ørsted, i Strandgade
73, hvor han også havde butik. Haven
har køber nok villet bruge sammen
med familien i sin sparsomme fritid.
Carl von Mehren kom til Helsingør i
1862, 13 år gammel, idet han havde
fået en læreplads hos købmand Johan
Christian Sprunck i Stengade 89. Han
fik sidenhen borgerskab som købmand
i 1776 og blev snart en af byens store
erhvervsfolk. Han døde i 1801, kun 52
år gammel; angivelig fordi han prø-
vede at forhindre en af englændernes
bomber i at eksplodere i det engelske
konsulats gård i Strandgade 89. Han
blev begravet på St. Olai's kirkegård,

hvor der rejstes et mægtigt og fornemt
gravmæle over ham, sandsynligvis teg-
net af den københavnske billedhugger
Frantz Ney. Da kirkegården i 1827 blev
lukket for begravelser, havde man alle-
rede året før flyttet von Mehrens grav-
mæle til kirkegården ved Møllebakken,
hvor familien havde indrettet et nyt
gravsted ved den i 1825 opførte mur på
hjørnet af Nygade og I.L. Tvedesvej.
Efter von Mehrens død og flere ejer-

skifter, købte gartner Friederich Schmidt i 1831 hele havearealet på ialt 6 1/2 tønde land, og med ham blev haven omdannet til et handelsgartneri. Han besad ejendommen indtil 1849, hvor den overtoges af gartner August Emil Jensen, hvis familie de næste mange år skulle komme til at drive gartneriet. Den 37-årige August Emil Jensen, der kom fra Odsherred, flyttede efter købet ind i Fiolgade 19. Få

Kort over Carl von Mehrens have, opmålt i 1798. De røde bygninger i havens sydøstlige del er Fiolgade 23. Mod nordøst støder haven op til kirkegården. Matrikelkort i Landsarkivet. Fotografi: Torben Bill-Jessen. Stikket nederst viser en gartner i færd med at udplante blomster, fremdrevet i en af mistbænkene, man ser i baggrunden. Måske har Diston og Mehren drevet deres have på lignende måde. Stikket er ganske vist noget ældre, men mistbænkdriveriet har stort set ikke forandret sig - i hvert fald ikke i private haver.

år efter flyttede han ind i baghuset, Fiolgade 23, hvor han kort tid efter har mødt sin kommende hustru, Laura Christiane Zeiner. Ifølge folketællingen 1855 bor de i Fiolgade med deres to børn, sønnen Axel Lauritz og datteren Laurine Thora, deres tjenestepige, og August's storesøster Jensine. Lidt af en omvæltning fra Fiolgade 19, hvor August havde delt tag med ikke mindre end 22 andre beboere, heriblandt pottemager Taggatz og hans store familie.

Fotografierne til denne artikel er alle optaget, mens Sophus Dithmer var ejer af gartneriet. Her ses den lille bygning, hvor »Expeditionen« af kunderne fandt sted. Forhuset er belagt med tagpap, mens baghuset er et drivhus, der ligesom gartneriets store drivhuse er forsynet med fint udskårne gavlafslutninger.

August døde i 1873, hvorefter hans kone overdrog gartneriet til sønnen Axel, der havde fået moderens fødenavn Zeiner-Lassen. Han blev en kendt og velagtet person i byen. Han var formand for Teknisk Skole, medlem af byrådet og sad her i diverse udvalg, bl.a. for Latin- og Realskolen. Han var som kirkeværge ved Sct. Olai Kirke med til opførelsen af kirkens nye spir, og hertil knytter sig historien om, at Zeiner-Lassen i november 1896 fik en henvendelse fra en af sine bekendte i København, hvis navn skulle forblive anonymt. Personen ønskede at donere 5.000 kr til opførelsen af spiret; vel at mærke merudgiften ved en forhøjelse af det påtænkte spir, så det fik en endelig højde på 45 alen. Zeiner-Lassen kontaktede straks arkitekten, H.B. Storck, der med stor glæde kunne meddele at ønsket kunne imødekommes,

og i foråret 1898 stod Sct. Olai Kirkes nye, stadig eksisterende, spir færdigt. Mange af sine tillidshverv kunne Zeiner-Lassen påtage sig, fordi han i 1884 formelt havde solgt gartneriet til Sophus Dithmer, der også boede i Fiolgade 23. Om Dithmers gartneri får vi en levende beskrivelse i Illustreret Tidende 1910, og den skal her gengives i sin fulde ordlyd, da den også giver et indtryk af et sådant gartneris betydning i datidens Helsingør, hvor mark- og overdrevsjorderne udstykkes og bebygges i stor stil.

»Hvis en fremmed i Helsingør anmoder sin vejviser, f.eks. en droskekusk, om at blive ført til byens og omegnens seværdigheder, bliver han bl.a. uværgelig kørt ud til J.L. Tvedesvej, hvor vognen holder, for at dens lejer kan betragte S. Dithmers smukt beliggende, farverige og smukt varierede plant-

Handelsgartner Zeiner-Lassen var også medlem af Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskab, hvor han blev fuglekonge i 1903. Hans skive var malet af datteren Helga (gift Tesch) og viser udsigten fra boligen i Fiolgade 23. Kirkespiret var på sin vis Zeiner-Lassens værk, så ordene foruden »Altid fremad, altid opad« har en vid betydning for ham. Rosen i forgrunden antyder gartneriets satsning på salg af blomster.

ninger, af hvilke læserne gennem de vedføjede billeder (et af dem gengivet side 7) vil få et indtryk, der desværre kun kan være svagt, fordi der jo kun har kunnet anvendes hvidt og sort til deres fremstilling. Alligevel forklarer de formentlig tilstrækkeligt, hvorfor man ønsker at lade S. Dithmers Handelsgartneri bidrage til det billede, en fremmed danner sig af Helsingør. Det store, velplejede, altid rigt forsynede gartneri giver på engang et billede af en omfattende og veldreven virksomhed og et sceneri, hvis ejendommelige skønhed vil mindes.

I modsætning til tidligere tiders arbejds måde, har hr. Dithmer lagt hovedvægten på blomstergartneriet. Denne omstændighed, der så stærkt influerer

Illustrationerne til Illustreret Tidendes artikel om Dithmers Gartneri er af ringe kvalitet (fotografiet side 7) og ikke nær så sigende, som det herover viste. De ansatte har et os ukendt år stillet sig op til ære for den lokale fotograf, P. Christensen, der har fået lavet et ganske godt billede af Dithmers gartneri set mod nordvest. De to møller, Christine og Christians mølle på Møllebakken, danner en passende baggrund for gartneriets drivhuse og mistbænke. I baggrunden til højre i billedet anes det lille hus med ekspeditionen, som ses tydeligere på billedet side 5. Midt i billedet bag skorstenen til gartneriets varmecentral, ses et drivhus, der tilsyneladende er ude af brug. Planterne breder i hvert fald ivrigt deres kroner ud gennem de rudeløse vinduer. Man fornemmer gartneriets let skrånende terræn op mod Skottebakken mellem Gur-revej og nuværende Rosenkildevej.

på virksomhedens ydre skønhed, har for en stor del sin rod deri, at storbyernes forbrug af blomster i vor skønheds-søgende tid er vokset, samtidig med

at deres evne til at forsyne sig selv er svundet ind ved en mængde gartneriers udstykning til gadeanlæg. Men tillige må det erindres, at de stedse talrigere villaejere i Helsingørs omegn, i hele Nordsjælland og i landets øvrige egne med, aftager et betydeligt kvantum blomsterplanter til brug i haver og drivhuse. Også Marienlyst og andre store badeetablisser, hoteller og restauranter bruger blomster og planter i et omfang, som man ikke ville tro muligt, før man får erfaring derfor. Dertil kommer endelig eksporten, navnlig til nabolandene, en gren af virksomheden, der stadig er af megen betydning, fordi kundekredsen mange steder er forbleven trofast, selv efter at Norge og Sverige – i sørgelig modsætning til Danmark – har lagt en betydelig indførselstold på blomster og planter.

Udplantning i haver og dekoration er de vigtigste former for anvendelsen af gartneriets frembringelser; men desuden afsættes der, navnlig til København, en mængde blomster og planter til binding af kranser. Det 5 tønder land store jordareal anvendes i overensstemmelse hermed mest til roser, stauder og liljekonvaller; disse sidste optager alene omkring 1 tønde land.

I drivhusene, hvis samlede areal udgør ca. ½ tønde land, dyrkes kun stueplanter, et felt, der er drevet op til stor fuldkommenhed med anvendelse af megen omhu og betydeligt apparat. Nytteplanterne er som anført distancerede til fordel for blomsterdyrkning, men helt forsvundne er de dog ikke. Således avles der et anseligt kvantum tomater årligt, mest vistnok fordi denne kultur passer godt ind i ensemblet, navnlig med hensyn til jordens anvendelse.

Den nuværende skikkelse, gartneriet har, den gennemførte blomsterdyrkning, virksomhedens store omfang, dens udbredte og faste kundekreds er resultatet af det arbejde, hr. Dithmer med megen interesse og voksende erfaring har ofret gartneriet, siden han overtog det i 1884.

Er der end mange fjender i naturen, som truer arbejdets udbytte, meget der skal passes og nøje overvåges hver dag og så at sige hver time på dagen, vanskeligheder med forsendelse, told og måske også af og til ikke helt loyale modtagere, så synes dog denne gerning usædvanlig tiltalende i kraft af dens mange skønne glæder, og navnlig da, når der nås et resultat så tilfredsstillende som det her foreliggende.«

»Dithmers Blomstergartneri«, som det kaldes i vejviseren for 1905, fungerede i bedste velgående, indtil Dithmer i 1918 besluttede at sælge arealet til Helsingør Kirkegård, der havde brug for mere plads. Salget var en realitet året efter, hvilket ikke fik Dithmer til helt at stoppe sin virksomhed, som han dog snart afhændede til handelsegartner E.V. Jacobsen, der drev det arealmæssigt stærkt indskrænkede gartneri videre fra adressen i Fiolgade 23.

KIRKETYVEN PEDER ABRAHAMSEN FRA HELSINGØR 1696

Af Torben Bill-Jessen

I slutningen af september 1696 blev en person ved navn Peder Abrahamsen indsat i kælderen under Helsingør Rådhus. Her sad den stakkels mand, der var kommet i uføre, fordi han havde begået et tyveri fra Sct. Olai Kirke og ventede på sin dom. Et par breve vedlagt som bilag i kirkeregnskaberne giver et lille øjebliksbillede fra mere end tre hundrede år siden om kirketyven og staklen Peder Abrahamsen. Vi får desværre ikke at vide, hvad hans brøde bestod i, og hvad han stjal. På den tid var det sådan, at det var den forurettede part, her altså kirken, der måtte betale for afstraffelsen af forbryderen, hvilket betyder, at oplysningerne findes i kirkens regnskabsbog under udgifter.

Byens tjener (vel rådhusbetjenten), hvis navn var Henrik Møller, beordres til at sørge for fangens fornødenheder. Fangen skulle jo have lidt at spise, mens man afgjorde hans videre skæbne, hvilket Henrik Møller af egen lomme skulle udlægge, for senere af kirkeværgen at modtage det udlagte beløb. Den arme Abrahamsen sad i hullet fra den 28. september til den 4. november. I den tid fik Henrik Møller 6 skilling om dagen for fangens »fortæring«, hvilket sammenlagt blev til 3 rigsdaler, 2 mark og 4 skilling, som blev betalt af kirkeværgen Povel Olufsen på kirkens vegne.

Borgmester og byråd besluttede at sende tyven til Bremerholm i København, og en person ved navn Niels Hansen påtog sig jobbet »att følge med och leuere den fangne kirchetyf paa Bremerholm huilche 2 rixdaler, hand nyder for sin umage och fortering«; altså fik Niels Hansen den tvivlsomme fornøjelse at ledsage tyven til Bremerholm. Dertil skulle han bruge en hest til at »ride frem og tilbage paa efter forordningen«, og da der kun er nævnt en hest, må vi gå ud fra at tyven måtte gå den lange vej. Hesten leveredes af Peder Truelsen »i borgemester och rods erende po kirchens forretning«. Den udgift beløb sig til 10 rigsdaler. Efter 38 dage i hullet, er transporten af misdæderen begyndt den 5. november til straffeanstalten Bremerholm.

Bremerholm i 1620'erne gengivet på samtidigt stik.

Det var en alvorlig sag at komme til Bremerholm. Ud over, at det var en stor arbejdsplads med fast personale - i 1645 nævnes 70 kongelige smede - var det også en straffeanstalt, og så længe det var skibsværft, har man gjort brug af fanger. De blev rekrutteret især af lediggængere rundt om på Sjælland men altså også blandt kriminelle. Tidligere havde man brugt Københavns Slot, hvor fangerne blev indsat i slotstårnet, indsmedet i kæder og sat til groft arbejde. Fra omkring 1620 øgedes antallet så betydeligt, at deres opholdssted i slotstårnet om natten blev for snævert, hvorfor der indrettedes fængsler til dem på Bremerholm, men selve arbejdet forandrede ikke karakter. Fangerne var i lænker nat og dag, og disse lænker kunne være slået både om hals, liv og ben.

I 1634 bragte 4 færger deres uhyggelige last fra Hellebæk til København. Lasten bestod af jernkæder fremstillet på Hammermøllen til Bremerholm, og de havde en vægt af 140 skippund eller 22.120 kg. Lænkerne var til brug for Bremerholms fanger. Det kunne altså være i en af disse lænker, at den stakels Abrahamsen blev indsmedet.

Hvor barbarisk behandlingen var af fangerne på Bremerholm, viser et eksempel af en fange i 1647, som var dømt til galge og gren for tyveri: Slotsfogeden på Københavns slot måtte lade ikke alene håret, men også ørene og næsen skære af ham, og i den tilstand blev fangen lagt i jern på Holmen sammen med en anden som var »lige sådan faren«. Den, som havde opsigts med fangerne, skulle påse, at håret altid holdtes »smukt stakket« (kort) på forbryderen.

Hvordan det gik Peder Abrahamsen her

i straffeanstalten, ved vi ikke; antagelig levede han resten af sit liv i lænker.

Som nævnt fungerede retsvæsenet på den tid ved, at den krænkede part måtte rejse en sag og betale omkostningerne ved rettergangen. Byrådet, der var udset til at styre fællesskabet og dermed byen og sognekirken, havde ud fra deres midte valgt en kirkeinspektion til at varetage kirkens interesser. Kirkeinspektionen bestod af 3 personer, samt sognepræsten og kirkeværgen.

I 1696 bestod kirkeinspektionen af byens borgmester Frederik Bartels, hvis underskrift og segl er gengivet herover. Vi ved, at han var 2. borgmester den 23. september 1684 og 1. borgmester fra 3. januar 1685 til 22. juli 1691, og at han døde den 21. marts 1701, hvorefter skiftet blev holdt den 2. maj 1701. Han var gift med Johanne Raffn, der døde 8. oktober 1703, og skiftet blev holdt den 1. oktober 1703. De fik sammen mindst to børn. I Helsingør bys påbudne kop- og kvægskat 1685 nævnes, at han som borgmester og hustru har frihedsbrev, og dermed skattefrihed, da han ingen løn nyder af kongen eller byen, ej heller driver nogen handel eller næring, »nogen borger til hindring«. Det samme gæl-

der under kop og kvægskatten i 1688. I 1691 kom en undersøgelse i stand i anledning af byens slette tilstand, bl.a. forårsaget af, at der intet kærnerregnskab var aflagt siden 1685, og der i »tvende år efter hinanden tilsat kærner, som hverken kunne læse eller skrive«, og derfor var »ubekvemme til at gøre regnskab«. I den forbindelse gives en karakteristik af byens ledende mænd. Om borgmester Frederik Bartels skrives således, at han »befindes at være en føjelig og stille mand, lidet vederhæftig, som lader sig sige og derfor snarere er færdig til at lade sig anføre, end at anføre andre«.

Ud over borgmesteren, sad borgeren Ludvig Jespersen i kirkeinspektionen. Han var født i 1627 og var blevet rådmand den 13. december 1682. Han døde 11. marts 1711, og skiftet blev holdt 11. april 1711. Han var gift med Kirsten Pedersdatter, der var født 1628, og som døde 28. september 1711, netop det år, hvor byen var ramt af den voldsomme byldepest, der bortrev 40% af byens borgere. I Helsingør bys påbudne kop- og kvægskat 1682, nævnes han under byens skånske beboere. Han bor i dette år til leje hos smeden Jens Pedersen i Strandgade i byens 4. fjerding. I kop- og kvægskatteopgørelsen 1685 nævnes, at rådmand Ludvig Jespersen er kommen fra Skåne, og at hans kongelige majestæt nådigst har meddelt ham frihedsbrev, lige med andre udlændinge fra Skåne, for sig og sin hustru til at være fri for den påbudne kopskat, hvilket ligeledes gælder for ham i 1688 med tilføjelsen, at han driver ingen borgerlig næring. Ovennævnte undersøgelse nævner også Ludvig Jespersen som »befandtes uvederhæftig, men vittig, og så vidt fornemmes kunne, ærlig og flittig og vel lidt af

borgerskabet. Han forretter det meste af rådstuens dogent (arbejde), men holder sig derimod mere til borgerskabet, end det sig skulle skikke«.

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Casper Hansen', with a large, sweeping flourish underneath.

Den næste af kirkeinspektionens tre medlemmer var Casper Hansen; han var tolder og nævnes som eneste borgmester den 23. maj 1691. Han blev rådmand den 17. januar 1664, og døde 8. november 1726. Han var gift med Elisebeth Stephansdatter Kruse, og sammen fik de mindst 5 børn. I kop- og kvægskatteopgørelsen 1685 nævnes han som tolder og boende i byens 2. fjerding uden hustru og børn, kun med en tjener i huset, hvorved han skulle betale 3 rigsdaler, 4 mark. I kop- og kvægskatteopgørelsen 1688 nævnes han stadig under 2. fjerding, og her bor han med hustru og et hjemmeboende barn og en tjenestepige, hvorved skatten for ham beløber sig til 7 rigsdaler og 4 mark. Også Casper Hansen nævnes i ovennævnte undersøgelse, som en, der hellere passer sit eget end sit arbejde.

Til hjælp med den daglige drift af kirken, havde kirkeinspektionen en kirkeværge, og hans navn var på den tid Povel Olufsen. Han var ansvarlig for kirkens vedligeholdelse og regnskaber. Han var kirkeværge ved Sct. Olai Kirke i årene 1695-1698. I kop- og kvægskatteopgørelsen 1688 nævnes han under 3. fjerding, hvor han bor med hustru, 2

dreng og 2 piger, derudover er der til boligen 1 arbejdshest og 1 ko, hvorved kopskatten beløber sig til 6 rigsdaler og 3 mark.

Sognepræsten i 1696 var den nys udnævnte præst, Lauritz Christensen Aagaard (gengivet herover). Han var født i Ribe og døde af pest den 21. juli 1711, efterladende sin hustru Anna Dorothea Brochmand, og fem uforsørgede børn, hvoraf dog en lille datter Amalia Augusta allerede den 2. august fulgte sin far i graven. Ialt havde han haft 16 børn.

De øvrige personer i denne lille historie, som det ikke er lykkedes at identificere, er Peder Truelsen, ejer af en hest, samt hovedpersonen Peder Abrahamsen.

Henrik Møller, byens tjener, kunne være den Henrik Møller efter hvem der er skifte den 29. november 1703 og hvis hustru hed Karen Engelsdatter. Niels Hansen, der fulgte tyven til København, kunne være den person der 1682 kaldes Niels Hansen skræder og bor til leje i borgmester Hans Hansens bolig i Sct. Annagade tæt ved

Fattighuset. I 1688 har Hans Hansen i huset en hustru og en datter, derudover var der en tjenestepige, en gårdsdreng, to heste, en ko og en kalv.

Helsingør var i gamle dage inddelt i fjerdinge. Første fjerding var fra Sct. Annagade og ud mod øst og var den fineste; Anden fjerding var fra Sct. Annagade og mod vest til Bjerregade, og tredje fjerding gik fra Bjerregade til Stjernegade. Endelig var der fjerde fjerding, som strakte sig fra Stjernegade og resten af byen ind mod Svingelport. Hvis vi skal se på, hvad man tjente i 1696, kan nævnes, at en arbejdsmand på egen kost i Helsingør fik 16-20 skilling pr. dag om sommeren og 16 skilling om vinteren.

Hvad var så pengene værd i 1696. I København kunne man købe et pund groft rugbrød for 1 skilling. Et pund flæsk kostede 3-5 skilling, et pund oksekød 3½-4 skilling, et pund smør 6 skilling, mens et pund islandsk tørfisk kostede 3 skilling. En pot brændevin kostede 9-10 skilling og en pot øl 3/4-1½ skilling alt efter kvalitet og bygprisens størrelse. Et pund talglys kostede 10 skilling og en alen vadmel kostede 16-24 skilling.

Utrykte kilder:

Sct. Olai Kirkes regnskaber 1696, Landsarkiver for Sjælland

Helsingør bys kop og kvægskat 1682, Landsarkiver for Sjælland

Helsingør bys kop og kvægskat 1685, Landsarkiver for Sjælland

Helsingør bys kop og kvægskat 1688, Landsarkiver for Sjælland

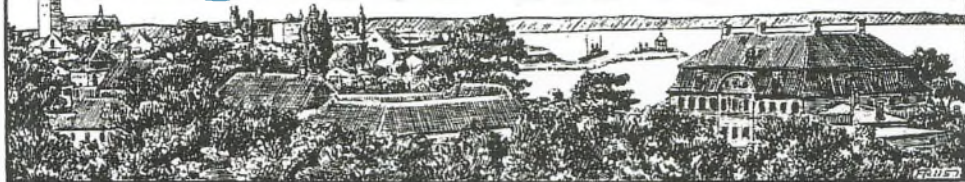
Trykte kilder:

V. Hostrup Schultz: Helsingør Embeds- og bestillingsmænd, 1906

Laurits Pedersen: Helsingør i Sundtoldstiden 1426-1857, 1926

Poul Thestrup: Mark og skilling, kroner og øre, 1991
K. Th. Toft: Guds ords tjenere ved St. Olai, 1959

MUSEUMSNOTER

EN MYSTISK TINGEST PÅ MARIENLYST

Det har vel undgået de færreste læseseres opmærksomhed, at Helsingørs verdenskendte nyklassicistiske bygningsværk, Marienlyst Slot, er under restaurering, inden det angivelig søges solgt.

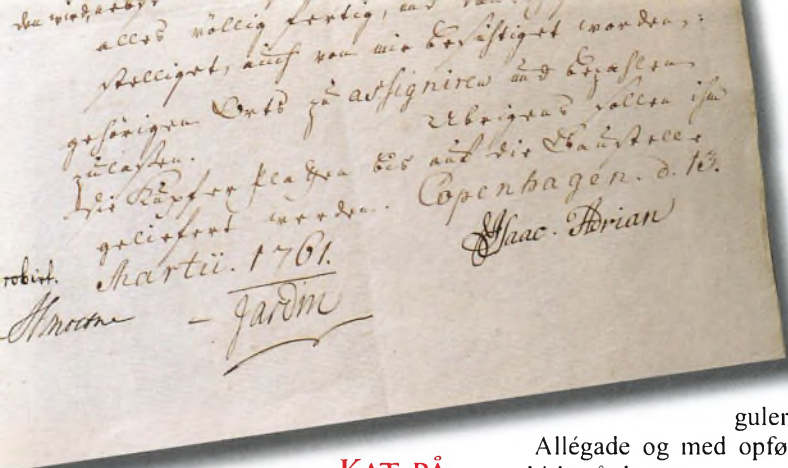
Som ved andre gennemgribende restaureringer, afdækkes i regelen mange spor af bygningens historie under arbejdet, og på Marienlyst fandt håndværkerne det herunder viste kobberør, der stak op gennem puds ved taggesimsen på bygningens hovedfacade i hjørnet ved det fremspringende midtparti. Museet blev tilkaldt, og vi kunne hurtigt konstatere, at det måtte være en sørgelig rest af de oprindelige kobbernedløbsrør, Marienlyst blev forsynet med ved op-

førelsen i 1760-63.

Når bygningsarkæologiske spor kan sted- og tidsfæstes ved arkivalisk materiale, er det virkelig spændende, og det kan de som regel, når der er tale om bygninger, der har været, eller stadig er, i offentlig eje. Alle regnskaberne fra Marienlysts opførelse efter N.-H. Jardins tegninger er da også bevaret i Rigsarkivet, hvor vi finder den københavnske kobbersmed, Isaac Adrians kontrakt af 13. marts 1761 med bygherren, Adam Gottlob Moltke, om kobberarbejdet, der bl.a. omfatter »die Platten des Daches und der Rinnen [render] zu legen, und zulöten [sammenlodde], nebst dazu benöthigten eiserne Nägeln und Holzkohlen, wie auch die Ablaufs Röhren zu machen«. Tagrenderne og nedløbsrørene var således lavet af kobber ligesom taget, og renderne kan, som det var almindeligt dengang, have været lagt i dertil udhøvede fordybninger i trægesimsen under tagbalustraden, mens nedløbsrørene på den fine facade mod parterrehaven har været indmuret. Den slags tekniske nødvendigheder skulle jo ikke forstyrre bygningens arkitektoniske udtryk, uagtet de var lavet af fint kobber.

Da kobbertaget allerede i 1805 blev udskiftet med et tag af fortinne jernblikplader, fjernede man kobbertagrender og -nedløbsrør til efterfølgende salg ved auktion, men de indmurede nedløbsrør var jo ikke lige til at pille ud, hvorfor de blev siddende og gemt under senere murværk og puds. Og nu dukker et af dem frem, som et synligt resultat af salg kobbersmed Isaac Adrians arbejde for 250 år siden!

KAT PÅ ET VARMT BLIKTAG

Og nu vi er ved Marienlyst, så fandt håndværkerne ved restaureringen af tagkronen også den herunder viste mursten med aftryk af en kattepote. Det er bestemt ikke ualmindeligt, at dyr har frekventeret datidens teglværker og sat deres aftryk i det endnu våde ler, uden at teglstrygeren har bemærket det og jaget de arme kræ væk. Da Marienlyst fik stenene fra teglværket i Nivaa, har katten næppe haft mulighed for at nyde solvarmen på Marienlysts bliktag.

DEN NYE KONGENSGADE

I Helsingør Dagblad den 29. april 1971 skrev nu afdøde redaktør og forfatter Birger Mikkelsen om den nye boulevard mellem Nygade og Allégade, som man dengang kaldte »den nye Kongensgade«:

»Mens spørgsmålet om trafikordningen i den indre by endnu ikke er færdigdiskuteret, er projektet til den nye Kongensgade nu helt klart. Man mangler blot at diskutere udformningen af nogle hegn; så kan an-

lægsarbejderne, hvortil der er frigjort tre millioner kroner, gennemføres i løbet af de kommende måneder. Man er allerede begyndt med etablering af lysregulering i krydset ved

Allégade og med opførelsen af den nye kirkegårdsmur.

Pladsen foran kirkegårdsmuren skal anlægges til parkering og til bus-knudepunkt. Bybusserne skal ikke mere ned til Axeltorvet, men skal køre lige ud ad Kongensgade til Nygade. Foran kirkegårdsmuren skal der derfor bygges et læskur, og pladsen bliver iøvrigt belagt med med gågadefliser. Mellem fliserne bliver der plantebede og enkeltstående træer, og nogle af disse har man kunnet redde fra det gamle kirkegårdsterræn.

Den nye Kongensgade kommer iøvrigt til at bestå af en lokalgade og en vejbane, der indrammes af fortove. Lokalgangen kommer nærmest den skrånende husrække i Kongensgade og belægges med gågadefliser. Den får parkeringsbåse og adskilles fra den egentlige vejbane af et træhegn og en række lindetræer. Vejbanen bliver en tosporet vej med lysreguleringerne ved Allégade og Nygade og med heller ved Lundegade og Sct. Annegade. I begge sider af vejanlægget kommer der fortove, som adskilles fra den kørende trafik med rækker af lindetræer. Bag fortovet længst væk fra byen, rejses der et mandshøjt hegn, hvori der bliver portaler for gående, som skal ind på parkeringspladserne bagved. Desuden bygges et nyt buslæskur mellem Lundegade og Nygade. Sådan kommer den fysiske udformning af den nye Kongensgade til at foregå, men ét

væsentligt problem er endnu uløst. Hvordan skal gaden udnyttes af den tunge tra-

fik til og fra LB-færgerne og værftet? Det bliver et led i hele den nye trafikordning for det indre Helsingør, som byrådets partigrupper skal drøfte nærmere i den kommende tid.«

På fotografiet herover, der ledsager artiklen, ser man krydset i Allégade, hvor de ældre bygninger foran »Borgen« endnu ikke er revet ned til fordel for det nuværende byggeri.

STENGADE 58 FREDET

Kulturarvsstyrelsen har nu besluttet at frede forhus, sidehus, baghus og gårdsplads på ejendommen, Stengade 58 (fotografiet t.v.), idet man, ikke mindst på baggrund af vort museums medvirken i sagen, vurderer at ejendommen har »de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en fredning«. Ejeren har hele tiden ønsket at nedrive bygningen til fordel for nybyggeri, men heldigvis vandt kulturmiljøet.

SKOVAUKTION

Annoncer for skovauktioner var meget almindelige i Helsingør Avis i midten af 1800-tallet. Den her viste annonce er ind-

rykket af skovrider over det daværende 1. kronborgske skovdistrikt, Heinrich Krogh (boede på Landlyst ved Gurrvej), der i sommeren 1852 tilbyder skovens forskellige produkter, heriblandt birkeris til koste og 50 humlestager. Han tilbyder også tre stykker savklodser af lærk, hvormed menes det bedste af stammerne klar til opskæring i planker eller brædder. 152 stykker spær til husbygning, kunne man også redde sig, hvis man ellers vandt budet.

TØRVEGRAVNING 1943

Fotografiet herunder viser tørvegravning under krigen på Hornebys jorder; måske ved åsen, der i givet fald ses i baggrunden, eller nærmere Kildekrog-området, da man ser nogle sommerhuse i baggrunden. Hvis nogle af vore læsere har et bud på den mere præcise lokalitet, hører vi gerne. Allerbedst er det naturligvis, hvis nogle har erindring om tørvegravningen på krigens tid, hvor alle kneb gjaldt for at få brænde til de kolde vintre. Måske kan vi ligefrem få identificeret de svedende personer på billedet!

Skov-Auktion.

Mandagen den 21de Juni 1852, om Formiddagen Kl. 11, bortselges ved Auktion paa Naarielund følgende Effecter af 1ste Kronborgske Districts Skove:

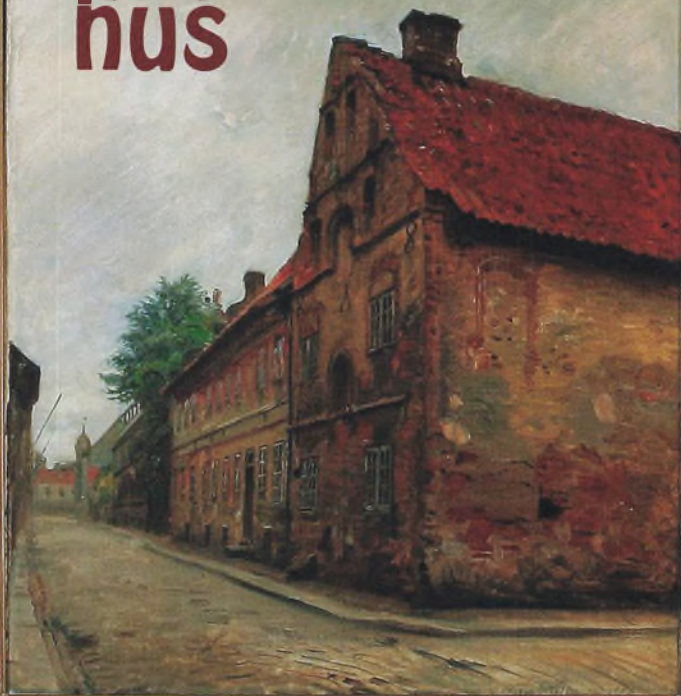
1. Af Hornbets Plantage:
 - 20 Favne Birke- og 20½ Favne kløvet Fyrrebrænde, 60 Bunker Fyrre Udbug, 7 Sitr. Bjeller, 36 Sitr. Spiir, 250 Sitr. Bonnestager, 10 Bunker Birkeqvæs og endel Birke Kosteris.
2. Af Klosteris Hegn:
 - 25 Favne godt Begebrænde, 10 Fv. Fagotter, 100 Bunker Bøge Udbug og 4 Tylter Lægter.
3. Af Horserød Hegn:
 - 150 Favne godt forslaaet Begebrænde, 20 Fv. Fagotter, 50 Sitr. Humlestager, 32 Bunker Naaletræ Udbug og Toppe, 100 Bunker Bøge Udbug og Qvæs.
4. Af Teglstруп Hegn:
 - 11 Sitr. fældede afbarlede Ege, 120 Favne godt forslaaet Bøgeløvebrænde, 17 Sitr. Bjeller, 152 Sitr. Spær, 14 Sitr. Stolper, 3 Sitr. Saugklods af Lærk, 22 Bunker Spiir og Naaletræ Toppe, 53 Favne Begebrænde, endel Bøge Qvæs og Udbug samt Birke Kosteris.

Landlyst, den 11te Juni 1852.

Krogh.

Et skændslens hus

I juli 2011 lykkedes det museet at erhverve dette maleri udført i 1906 af kunstneren Peter Tom-Petersen (1861-1926). Maleriet er primært kulturhistorisk interessant, idet det viser Karmeliterhuset før restaureringen i 1908. Da Peter-Tom Petersen malede billedet, stod bygningen tom, efter at de sidste fattiglemmer var blevet overflyttet til den nye forsorgelsesanstalt i Fiolgade. Mørkt og skummelt ser vort nuværende Bymuseum ud på maleriet, og tanken var da også dengang, at jævne den gamle bygning med jorden. Nationalmuseets direktør, dr. phil. William Møllerup, besøgte ofte vor gamle sundtoldsby i forbindelse med restaureringen af nabokirken og klostret og havde et godt øje til denne senmiddelalderlige bygning. Han fik overbevist byrådet om, at bygningen var bevaringsværdig og fik den opmålt. Byrådsmedlemmerne mistede dog hurtigt interessen for huset, og netop i 1906 fremsatte fattighedsudvalgets formand og medlem af Folketinget, Christian Rasmussen, forslag om at iværksætte en nedrivning af bygningen snarest muligt. Det blev imidlertid C. Wiibroes brygger, Carl Heise, der i spidsen for en komité nedsat i 1906, fik sikret bygningen mod nedrivning, trods vedvarende og ivrig modstand fra flere byrådsmedlemmer. I 1911 kunne det nyetablerede »Helsingør historiske Musæum« og »Folkebiblioteket« rykke ind i det nyrestaurerede Karmeliterhus.

LBM